

Mansur YUNUSOV,
Davlat boshqaruvi akademiyasi kafedra mudiri, PhD
Xalqaro islom akademiyasi dotsenti
E-mail: mansur-yunus@mail.ru

O'zDJTU professori, f.f.d X.Do'stmuhammad taqrizi asosida

DAVLAT ORGANLARIDA MEDIASAVODXONLIKNING RIVOJLANISH TARIXI

Аннотация

Mazkur maqolada davlat organlarida mediasavodxonlikni rivojlantirish tarixi va bugungi kundagi ahamiyati xususida ilmiy va amaliy tajribalar asosida materiallar o'rganilgan va davlat xizmatchilari uchun taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'z: davlat, azborot, media, fuqarolik xizmati, davlat organi, siyosat, mediasavodxonlik, jamiyat, yangilik.

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ МЕДИАГРАМОТНОСТИ В ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНАХ

Аннотация

В данной статье рассматривается история развития медиаграмотности в государственном органе и ее значение сегодня, изучаются материалы на основе научного и практического опыта, разрабатываются предложения и рекомендации для государственных служащих.

Ключевые слова: государство, агитация, СМИ, госслужба, государственный орган, политика, медиаграмотность, общество, новости.

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF MEDIA LITERACY IN GOVERNMENT AGENCIES

Annotation

This article examines the history of the development of media literacy in government agencies and its significance today, studies materials based on scientific and practical experience, and develops proposals and recommendations for civil servants.

Key words: state, campaigning, media, civil service, government agency, politics, media literacy, society, news.

Kirish. Zamonaviy dunyoda davlat boshqaruvi sektori doimiy ravishda jamoatchilikning diqqat markazida. Har qanday davlatda rivojlanish va iqtisodiy o'sishga qaratilgan siyosatni amalga oshirish uchun u yoki bu hukumatning qanchalik qonuniy ekanligi va fuqarolik jamiyati bilan kelishilganligi juda muhim o'rin tutadi. Chunki bu oxir-oqibat u yoki bu siyosiy rahbar, davlat xizmatchisi yoki hukumatni qo'llab-quvvatlash, taklif qilingan siyosiy va iqtisodiy qarorlar yo'nalishini qabul qilishga jamoatchilikning qanchalik tayyor ekanligiga bog'liq [1]. Shu nuqtai nazardan ham davlat organlarida mediasavodxonlikni rivojlantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Davlat organlarida mediasavodxonlikni rivojlantirishning ahamiyati jamiyat va ommaviy axborot vositalari bilan samarali hamkorlik qilish, ishonchli munosabatlar o'rnatish va davlat organlari faoliyatining shaffofligini oshirish imkoniyatlaridan iborat. Boshqaruv xodimlarining mediasavodxonligini rivojlantirish ham ma'lumotlarga adekvat munosabatda bo'lish va muloqot ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi.

Mediasavodxonlik jamiyat va ommaviy axborot vositalari bilan samarali muloqot qilish imkonini beradi. Mediasavodxonlik davlat idoralariga o'z g'oyalari va pozitsiyalarini ifoda etish, shuningdek, ommaviy kommunikatsiyalar jamoatchilik fikri va siyosiy jarayonlarga qanday ta'sir ko'rsatishini tushunishga yordam beradi.

Davlat organlarida mediasavodxonlikni rivojlantirish maqsad va vazifalarga erishish uchun turli media platformalardan yanada samarali foydalanishni talab etadi. Sababi bugungi kunda salbiy axborotlar oqimi bilan bir qatorda jamiyat hayotida yana bir muhim muammo yuzaga kelgan va u zamonaviy siyosatga qiyinchilik tug'diradigan darajada xatarli. Chunki jamiyat hayotida yuz berayotgan

ijtimoiy jarayonlar bevosita davlat boshqaruvi organlarining jamoatchilik bilan olib boradigan muloqotiga o'z ta'sirini o'tkazadi. Mazkur muammo ommaviy axborot vositalaridan foydalanish bo'yicha avlodlar o'rtasidagi to'qnashuvdir [2]. Ota-onalarning bolalarning ekran oldida o'tkazadigan vaqtini tartibga solish istagi nafaqat bolalarda, balki ota-onalarning o'rtasida ham media va axborot savodxonligini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Biroq, "bolalikning ideal versiyasini" saqlab qolish jihati va ommaviy axborot vositalarida o'tkaziladigan vaqtni cheklashni istamaslik, davlat boshqaruvi ushbu ziddiyatli taxminlarni hisobga olishi va uyg'unlashtirishi kerakligini anglatadi. Shu o'rinda, mediasavodxonlik kontseptsiyasining paydo bo'lish tarixi va uning davlat boshqaruvi kontekstidagi evolyutsiyasi, davrlar va texnologik inqiloblar xususida to'xtalib o'tsak.

1. Mediasavodxonlik haqidagi ilk g'oyalar ommaviy axborot vositalaridan kelayotgan ma'lumotlarni anglash va ularga nisbatan tanqidiy ko'z bilan qarash zarurati bilan bog'liq edi. Davlat xizmatchilari ommaviy axborot vositalarida uzatilyotgan axborotlarni tahlil qilish va sharhlash qobiliyati jamiyat bilan samarali hamkorlik qilish uchun zarur ekanligini anglay boshladilar.

2. Raqamli transformatsiya va katta axborot oqimlari davrida davlat organlari xodimlarining mediasavodxonligini rivojlantirish va moslashtirish zarurati yuzaga keldi. Ommaviy axborot vositalarining evolyutsiyasi va yangi kommunikatsiya kanallarining paydo bo'lishi mediasavodxonlik tushunchasini o'zgartirishga yordam berdi.

3. Mediasavodxonlikning ahamiyatini anglash davlat xizmatchilari uchun ta'lim tizimiga tegishli kurs va dasturlarning integratsiyalashuviga olib keldi. Trening, o'quv dasturlar nafaqat ommaviy axborot vositalarining texnik

jihatlarini, balki axborot bilan ishlash bo'yicha tahliliy va tanqidiy ko'nikmalarni rivojlantirishni ham qamrab oldi.

4. Asosiy muammolardan biri dezinformatsiya va soxta yangiliklarga qarshi kurashdir. Mediasavodxonlik noto'g'ri ma'lumotlarni yo'q qilish va davlat idoralarining tegishli javobini shakllantirishning kalitiga aylandi.

5. Davlat boshqaruvida mediasavodxonlikning kelajagi axborot va kommunikatsiyalar bilan samarali ishlash uchun sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili kabi yangi texnologiyalarni integratsiyalashdan iborat.

Davlat boshqaruvi kontekstida mediasavodxonlik konstsepsiyasining rivojlanish tarixi davlat tuzilmalarining jamiyat va axborot muhiti bilan samarali hamkorligi uchun o'zgaruvchan sharoit va texnologiyalarga moslashish muhimligini ko'rsatadi.

Media savodxonligini oshirish sohasida davlat organlari xodimlari e'tibor qaratishi lozim bo'lgan va yechim topishga arziydigan qator dolzarb masala va muammolarga duch kelmoqda. Keling, ulardan ba'zilarini ko'rib chiqaylik:

1. Ijtimoiy tarmoqlar jamiyat uchun asosiy axborot manbaiga aylanib bormoqda. Davlat boshqaruvi xodimlari ijtimoiy tarmoqlardagi axborotni adekvat baholay olishi, yolg'on ma'lumotlarni filtrlash va ijtimoiy tarmoqlar orqali keng auditoriya bilan muloqot vositasi sifatida foydalanishi kerak.

2. Soxta yangiliklar davlat idoralari noto'g'ri qarorlar qabul qilishga jiddiy ta'sir qilishi mumkin. Hukumat rahbarlari muhim qarorlar qabul qilishda noto'g'ri ma'lumotni aniqlash va filtrlashda mohiratli bo'lishi kerak.

3. Davlat xizmatchilari uchun axborotni tahlil qilish, tendentsiyalarni aniqlash va faoliyat hamda qaror qabul qilish uchun muhim bo'lgan ma'lumotlarni ajratib ko'rsatish ahamiyatlidir. Mediasavodxonlik katta hajmdagi ma'lumotlar bilan samarali ishlashga yordam beradi, ahamiyatsiz axborotlarni filtrlaydi.

4. Zamonaviy davlat boshqaruvi xodimlardan nafaqat ommaviy axborot vositalarini tushunish, balki axborot kampaniyalari uchun sifatli kontent yaratish kompetentsiyasini o'zlashtirishni ham talab qiladi. Muloqotga ijodiy yondashish jamiyat bilan o'zaro munosabatlarni yaxshilash va hukumat harakatlarining shaffofligini ta'minlaydi.

5. Mediasavodxonlikni oshirish kiberxavfsizlik asoslarini tushunishni ham o'z ichiga oladi. Hukumat rahbarlari kiberhujumlar tahdididan xabardor bo'lishi va maxfiy davlat ma'lumotlari hamda axborotlarini qanday himoya qilishni bilishi kerak.

Kommunikativ strategiyalar davlat idoralari mediasavodxonlikni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ular jamiyat va ommaviy axborot vositalari bilan o'zaro aloqa qilishda qo'llaniladigan yondashuv va usullarni belgilaydi. Kommunikativ strategiyalarining mediasavodxonlikni rivojlantirishga ta'sirini turli jihatlardan ko'rib chiqish mumkin:

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Kommunikatsiya strategiyalari har bir auditoriyaning ehtiyojlari va xususiyatlariga moslashtirilgan bo'lishi, madaniy, ijtimoiy va siyosiy kontekstlarni hisobga olishi kerak. Media savodxonlikni rivojlantirish turli auditoriyalarga moslashish va ular bilan samarali muloqot qilish kompetentsiyasini o'z ichiga oladi.

Davlat organlarida kommunikatsiya strategiyalarining evolyutsiyasi mediasavodxonlikni rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tarixiy jihatdan kommunikatsiya strategiyalarining evolyutsiyasi bir tomonlama axborot modelidan ikki tomonlama kommunikatsiya modeligacha o'zgarib, davlat organlarida aloqaning ahamiyati haqidagi o'zgaruvchan g'oyalarni aks ettirgan.

Ilgari davlat organlari asosan bir tomonlama axborot modeliga amal qilgan, bunda asosiy e'tibor axborotni

davlatdan jamiyatga qaytma aloqa imkoniyatsiz uzatishga qaratilgan edi. Ushbu kommunikatsiya modelida davlat idoralari ko'pincha yagona axborot manbalari rolini o'ynagan, jamiyat esa, uni qabul qilishda passiv rol o'ynagan.

Ikki tomonlama aloqa modelida davlat organlari nafaqat axborotni uzatadi, balki aholining fikr-mulohazalari, ehtiyojlarini faol tinglaydi. Davlat organlari jamiyat bilan muloqotga yanada ochiq bo'lib, turli aloqa vositalaridan foydalangan holda u bilan faol hamkorlik qila oladi.

Kommunikatsiya strategiyalari evolyutsiyasining muhim elementi zamonaviy texnologiyalar va media platformalardan foydalanish bo'ldi. Internet va ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi natijasida davlat organlari jamiyat bilan faol hamkorlik qilish uchun yangi imkoniyatlarga ega bo'ldi. Ular axborotni tarqatish, jamoatchilik muhokamasini yaratish va fikr-mulohazalarni yig'ish uchun ommaviy axborot vositalari hamda kommunikatsiya vositalaridan foydalanadilar. Shuningdek, qarorlar qabul qilish va davlat organlari bilan hamkorlikka fuqarolarni ko'proq jalb qilish imkoniyati yaratildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Bugungi kunda davlat organlari kommunikatsiyaning ahamiyatini tobora ko'proq anglab yetmoqda va zamonaviy talablarga javob beradigan kommunikatsiya strategiyalarini faol ishlab chiqmoqda. Ular turli xil muloqot formatlaridan foydalanishga, turli auditoriyalar bilan o'zaro aloqada bo'lishga, o'z faoliyatida yanada ochiq va shaffofroq bo'lishga intiladi.

Shunday qilib, davlat organlarida kommunikatsiya strategiyalarining evolyutsiyasi mediasavodxonlikni rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi. Bir tomonlama axborot modelidan ikki tomonlama aloqa modeliga o'tish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, turli auditoriya va kontekstlarni hisobga olish davlat organlarining jamiyat bilan o'zaro hamkorligini yanada samaraliroq olib borishga, mediasavodxonlikni rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Ikki tomonlama muloqot modeliga o'tish davlat organlari xodimlari o'rtasida mediasavodxonlik borasida ko'nikma va malakalarni rivojlantirishni taqozo etadi. Bunga fikr-mulohazalarni samarali tinglash, tahlil qilish, jamoatchilik fikri, takliflariga to'g'ri munosabatda bo'lish, jamiyat bilan o'zaro munosabatlarni olib borish uchun tegishli kommunikatsiya vositalari va strategiyalarni tanlash qobiliyati kiradi.

Media kommunikatsiyalarida ilg'or tajribalarni qo'llash sohadagi tajriba va amaliyotga asoslangan samarali strategiya va taktikalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Davlat idoralari media industriyasida qo'llaniladigan ilg'or tajribalarni o'rganishi va o'zlari uchun moslashtirishi mumkin. Masalan, emotsionad joziba, aniq va tushunarli til, turli xil media formatlaridan foydalanish va hokazo. Bu yanada samarali kommunikatsiya materiallarini yaratishga va maqsadli auditoriyaga erishishga yordam beradi.

Ommaviy kommunikatsiyalar jamoatchilik fikrini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Televidenie, radio, gazeta, jurnal, internet va ijtimoiy tarmoqlar kabilar axborot va mafkuralarni uzatishning muhim kanallari hisoblanadi.

Ommaviy kommunikatsiyalar jamoatchilik tushunchalari, e'tiqodlari, qadriyatlar va xatti-harakatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ommaviy axborot vositalari tomonidan taqdim etilgan yangiliklar, xabarlar, reportajlar, sharhlar va boshqa materiallar odamlarning dunyoni, ijtimoiy hodisalarni va siyosiy voqealarni qanday tafakkur qilishini belgilab bera oladigan qudratga ega.

Tahlil natijalari. Bunday vaziyatda fuqarolar ko'pincha mansabdor shaxslar haqidagi ushbu ma'lumotlarga ko'proq ishonishadi. Tadqiqotlarga ko'ra, fuqarolar, ommaviy axborot vositalari davlat xizmatchilari faoliyatining ijobiy tomonlaridan ko'ra, amalda ko'proq darajada mansabdor shaxslarning salbiy imidjini yaratishini tasdiqlaydilar [3].

Ommaviy axborot vositalari jamoatchilik fikriga turli jihatlarida ta'sir ko'rsatishi mumkin:

kun tartibini belgilash – ommaviy axborot vositalari odamlar nima haqida gaplashishi va o'ylashini belgilaydi. Ular ko'proq jamoatchilik e'tiborini tortadigan mavzular va voqealarni tanlaydilar. Bunda ular muayyan masalalar yoki hodisalarning ustuvor yo'nalishlari va ahamiyatini shakllantiradilar, jamoatchilik muhokamasi nima haqida bo'lishini belgilaydilar;

ma'lumotni filtrlash va tahrirlash – ommaviy axborot vositalari ommaviy sohaga kiradigan ma'lumotlarni filtrlaydi va tahrirlaydi. Ular qanday ma'lumotlarni taqdim etishni, qanday faktlar va fikrlarni kiritish yoki chiqarib tashlashni tanlashadi;

tasavvur va stereotiplarning shakllanishi – ommaviy axborot vositalari o'zlarining tasvirlari, hikoyalari va tasavvurlari orqali tasavvur va stereotiplar shakllantiradi. Ular shaxslar, guruhlar, mamlakatlar yoki hodisalarning ijobiy yoki salbiy tasvirlarini yaratishi mumkin;

ishontirish va manipulyatsiya – ommaviy axborot vositalari odamlarning munosabati va xatti-harakatlariga ta'sir qilish uchun turli ishontirish va manipulyatsiya strategiyalaridan foydalanishi mumkin. Ular odamlarni ma'lum bir fikrni qabul qilishga yoki muayyan xatti-harakatlar modelida harakat qilishga ishontirish uchun emotsional jozibadorlik, zarurat tuyg'usini yaratish yoki muayyan tasvirlar va hikoyalarni yaratish kabi turli xil kommunikatsiya usullaridan foydalanishi mumkin.

Raqamli savodxonlik davlat organlarining boshqaruv xodimlari uchun katta ahamiyatga ega. Boshqaruv xodimlari strategik qarorlar qabul qilishda, jamiyat bilan o'zaro aloqada va davlat organi imidjini shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi. Shu munosabat bilan boshqaruv xodimlarining mediasavodxonligini rivojlantirishning bir qancha jihatlari va muhim sabablari bor, xususan:

kommunikatsiya va jamiyat bilan o'zaro munosabatlarni boshqarish, shaffoflik va ishonchni yaratish, inqiroz va favqulodda vaziyatlarni boshqarish, tanqidiy fikrlash va axborot tahlili, media muhitidagi o'zgarishlarni kuzatish va ularga moslashish.

Ommaviy axborot vositalari ko'pchilik uchun asosiy ma'lumot manbai bo'lib xizmat qildi va bu ularning avariya haqidagi tasavvuriga ta'sir qildi. Voqea ko'lamini ma'lum bo'lgach, vahima va rasmiy bayonotlarga ishonchsizlik paydo bo'ldi. Biroq inqiroz rivojlanib, ommaviy axborot vositalari uni faol yoritgach, jamoatchilik fikri o'zgaraga boshladi. Tez orada avariya global oqibatlariga olib kelishi va keng xalqaro javob choralarini talab qilishi ma'lum bo'ldi.

Shu o'rinda, yana bir misol. Yaqinda Italiya, Frantsiya, Turkiya, Avstriya, Niderlandiya, AQSh va boshqa mamlakatlarda o'tkazilgan milliy saylovlar qarama-qarshi

g'oyalar va mafkuralar maydoniga aylandi, ular internetda shafqatsiz va zo'ravon ritorika orqali tobora ko'proq muhokama qilinindi. Asosiy ommaviy axborot vositalaridagi guruhlar orqali siyosatchilar va fraktsiyalar xavfli reduksionistik hikoyalari bilan qo'llab-quvvatlandi. Ushbu munozaralarning aksariyati odamlar bilan muloqot orqali emas, balki odamlarga qadriyatlar, mafkuralarni tobora tajovuzkor va ekstremal usullar bilan targ'ib qiluvchi gomofil tarmoqlarga ulanish imkonini beruvchi mobil qurilmalar orqali amalga oshirildi.

AQShdagi Breitbart News kabi platformalar gazeta va televideniylarni ortda qoldirib, keng o'qiladigan axborot manbalariga aylanib qoldi [4].

Jamoatchilik fikrini shakllantirishda ommaviy axborot vositalarining roliga oid keltirilgan misollar va tahlillar davlat organlari va aholi o'rtasida mediasavodxonlikni rivojlantirish muhimligini ifodalaydi. Demak, mediasavodxonlikni rivojlantirish va axborotni manipulyatsiya qilish mexanizmlarini tushunish nafaqat davlat amaldorlari, balki jamoatchilik uchun ham muhim ahamiyatga ega. Fuqarolar axborotni tahlil qilish va baholash, soxta yangiliklarni ishonchli axborot va tashviqot usullaridan ajrata olishi muhim. Bu fuqarolarning xabardorligini oshirishga xizmat qiladi, ularga ongli qarorlar qabul qilish, jamoat va siyosiy hayotda faol ishtirok etish imkonini beradi. Umuman olganda, jamiyatda mediasavodxonlikning rivojlanishi ommaviy axborot vositalaridan siyosiy va ijtimoiy maqsadlarga erishishda yanada samarali foydalanishga xizmat qiladi. Mediasavodxonlik – ommaviy axborot vositalari orqali olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, tanqidiy baholash va sharhlash imkonini beradigan ko'nikmalar to'plami.

Xulosa. Davlat boshqaruvida mediasavodxonlik siyosiy va ijtimoiy maqsadlarga erishish uchun ommaviy axborot vositalaridan samarali foydalanishga qaratilgan. Davlat boshqaruvi xodimlari axborotni manipulyatsiya qilish mexanizmlarini mukammal bilishi va tashviqot usullarini aniqlay olishi muhim. Bu ularga ob'ektiv ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilishda yordam beradi va ishonchsiz yoki buzilgan ma'lumotlar tufayli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarning oldini oladi.

Shu bilan birga, aholi o'rtasida ham mediasavodxonlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Jamoatchilik axborot materiallarini tahlil qilish va baholash, sifatli jurnalistikani soxta yangiliklar va tashviqot usullaridan ajrata olishi kerak. Bu fuqarolarning xabardorligini oshiradi, ularga ongli qarorlar qabul qilish, jamoat-siyosiy hayotda faol ishtirok etish imkonini beradi.

Davlat organlarida mediasavodxonlikni rivojlantirish siyosiy va ijtimoiy maqsadlarga erishishda ommaviy axborot vositalaridan samarali foydalanishda muhim omil bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. E. В. Сорокина, Д. О. Селентьева, В. А. Сурина, & Е. А. Черкасова (2019). Роль СМИ в формировании положительного имиджа государственного служащего. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*, (4-1), 142-145. doi: 10.24411/2500-1000-2019-10726
2. Haider, J., & Sundin, O. (2022). *Paradoxes of Media and Information Literacy: The Crisis of Information*. *Paradoxes of Media and Information Literacy: The Crisis of Information* (pp. 1–174). Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003163237>
3. E. В. Сорокина, Д. О. Селентьева, В. А. Сурина, & Е. А. Черкасова (2019). Роль СМИ в формировании положительного имиджа государственного служащего. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*, (4-1), 142-145. doi: 10.24411/2500-1000-2019-10726
4. Mihailidis, P. (2023). *Civic media literacies: In Journalism, Society and Politics in the Digital Media Era* (pp. 10–27). Intellect Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctv36xw03x.4>
5. Mihailidis, P. (2018). *Media Literacy's Civic Problem 1*. In *Civic Media Literacies* (pp. 23–51). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315526058-2>
6. Н. В. Демчук (2016). Медиаобразование будущих государственных и муниципальных служащих. *Журналистский ежегодник*, (5), 29-32.

7. Bykov, I., & Medvedeva, M. (2021). Importance of Media Literacy for Political Communication in Russia. *Journal of Political Research*, 5(4), 7–22. <https://doi.org/10.12737/2587-6295-2021-5-4-7-22>
8. Е. В. Сорокина, Д. О. Селентева, В. А. Сурина, & Е. А. Черкасова (2019). Роль СМИ в формировании положительного имиджа государственного служащего. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*, (4-1), 142-145. doi: 10.24411/2500-1000-2019-10726